MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

BIRO ZA RAZVOJ OBRAZOVANJA

Nastavni program

Historija

za VIII razred

Skoplje, 2025. godina

OSNOVNI PODACI O NASTAVNOM PROGRAMU

Nastavni predmet	**Historija**
Vrsta/kategorija nastavnog predmeta	Obavezni
Razred	VIII (osmi)
Teme/oblasti nastavnog programa	• **Evropa i svijet od sredine XVII vijeka do sredine XIX vijeka** • **Balkan i Makedonija od XVIII vijeka do kraja Velike istočne krize** • **Evropa i svijet od sredine XIX vijeka do Prvog svjetskog rata** • **Balkan krajem XIX i početkom XX vijeka** • **Makedonija krajem XIX i početkom XX vijeka**
Broj časova	2 časa nedjeljno /72 časa godišnje
Oprema i sredstva	• Digitalni pametni (smart) uređaji • Udžbenik • Enciklopedije, rječnici, historijski atlas • Hamer papir, flipčart, markeri, papir za crtanje, bojice, makaze, ljepilo, ljepljiva traka, računar, LCD projektor • Historijske karte za periode i događaje iz nastavnog programa • Ilustrovani materijal za historijske periode i historijske događaje iz nastavnog programa • Radni listovi (prema udžbeniku/priručniku), nijeme karte • Kalendar za računanje vremena i ilustracije historijskih kalendara • Prikazi kulturno-historijskih spomenika u svijetu i našoj državi • Vremenska linija događaja iz prošlosti • Časopisi, novine, internet portali, društvene mreže • Audiovizuelni snimljeni sadržaji, aplikacije prilagođene uzrastu • Drugi izvori učenja: spomenici kulture, muzeji, biblioteke, nacionalne institucije.
Normativ nastavnog kadar	Nastavu iz predmeta Historija u osmom razredu mogu izvoditi: • diplomirani profesor historije, nivo kvalifikacija VI A prema makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 bodova stečenih prema EKTS ili završen VII/1 stepen;

	• diplomirani historičar, nivo kvalifikacija VI A prema makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 bodova stečenih prema EKTS ili završen VII/1 stepen; • diplomirani historičar-arhivist, sa stečenom pedagoško-psihološkom i metodičkom spremom na akreditovanim visokoškolskim ustanovama, nivo kvalifikacija VI A prema makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 bodova stečenih prema EKTS ili završen VII/1 stepen; • diplomirani profesor historije sa arheologijom – nastavna usmjerenost, nivo kvalifikacija VI A prema Makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 ECTS kredita stečenih prema ECTS sistemu ili završen VII/1 stepen.

POVEZANOST SA NACIONALNIM STANDARDIMA

Rezultati učenja navedeni u nastavnom programu vode ka sticanju sljedećih kompetencija obuhvaćenih oblašću ***Društvo i demokratska kultura*** Nacionalnih standarda:

	Učenik/učenica zna i/ili umije:
VI-A.1	da objasni kako društveni faktori utiču na čovjeka i okolinu i da ih uvaže pri formiranju mišljenja i donošenju odluka;
VI-A.2	da analizira sopstveno ponašanje s ciljem da se poboljša, postavljajući realne i ostvarljive ciljeve za aktivno djelovanje u zajednici;
VI-A.3	da formuliše i argumentuje svoje poglede, da sasluša, i analizira tuđe poglede i da se s poštovanjem ponaša prema njima, čak i kada se ne slaže;
VI-A.4	da se kritički osvrne na različite lične i društvene vrijednosti i ponašanja u različitim kontekstima (posebno u etički osjetljivim situacijama), da poštuje društveno prihvaćene norme i vrijednosti, ali i da ih osporava kada smatra da je to potrebno;
VI-A. 5	da razumije razlike između ljudi po bilo kojoj osnovi (rodnoj i etničkoj pripadnosti, uzrastu, sposobnosti, socijalnom statusu itd.);
VI-A. 6	da prepoznaje prisustvo stereotipa i predrasuda kod sebe i kod drugih i da se suprostavlja diskriminaciji;
VI-A.7	da prepozna ispoljavanje verbalnog i fizičkog nasilja u sopstvenom okruženju, da sagleda posljedice nasilja i da mu se suprotstavi;
VI-A.8	da sagleda šta spaja, a šta razdvaja ljude u zajednici, da pronađu načine da doprinesu napretku zajednice, vodeći računa o potrebama i interesima svih;
VI-A.9	da prepozna ugrožene grupe u društvu, da učestvuje u humanitarnim i volonterskim akcijama i da ih podrži;
VI-A.10	da zaštiti sebe i druge u kriznim situacijama i tokom elementarnih nepogoda;
VI-A.11	da primjenjuje pravila i propise za sigurno učestvovanje u saobraćaju;
VI-A.12	da zna da kritički analizira i diskutuje o vrijednostima civilnog društva, različitim ulogama i ponašanjima građana i svojoj ulozi u njemu;

VI-A.13	da analizira kocept ljudskih prava i prava djeteta, identifikuje slučajeve kršenja prava i preduzima radnje za njihovo neselektivno poštovanje;
VI-A.14	da analizira i raspravlja o odgovornostima izvršne, zakonodavne i sudske vlasti u pravnoj državi i ulozi države u zaštiti ljudskih prava;
VI-A.15	da identifikuje situacije u kojima građani mogu utjecati na život u zajednici i angažovati se na poboljšanju situacije;
VI-A.16	da prepozna situacije zloupotrebe ovlašćenja, da objasni štetan utjecaj korupcije na pojedinca, grupu i društvo i da se suprotstavi takvim pojavama u okruženju;
VI-A.17	da analizira utjecaj štampanih, elektronskih i društvenih medija na javno mnijenje i da bira vjerodostojne izvore informacija na kojima će zasnivati vlastite stavove;
VI-A.18	kritički da analizira prijetnje koje neuravnotežen razvoj predstavlja za životnu sredinu i aktivno doprinosi njenoj zaštiti i unapređenju;
VI-A.19	da objasni značaj demokratskih procesa u društvu i primjeni principe demokratske participacije unutar škole;
VI-A.20	da objašnjava ulogu međunarodnih organizacija i saveza u savremenom društvu te da analizira vrijednosti i koristi evropske integracije;
VI-A.21	da razlikuje značenje pojmova: nacija, narod, etnička zajednica, građani i pojedinci; pojava: etnička i nacionalna pripadnost, patriotizam i nacionalizam, većina i manjina; kao i pojmovi: teritorija, region, država, društvo, vlast itd. i da ih u skladu sa tim koristi u različitim kontekstima na koje se odnose;
VI-A.22	da identifikuje i poštuje sve nacionalne simbole države Republike Sjeverne Makedonije i manifestuje osjećaj pripadnosti državi;
VI-A.23	da identifikuje geografske karakteristike kontinenata, regiona i država u svijetu i da ih poveže sa njihovim društvenim razvojem;
VI-A.24	da identifikuje geografske karakteristike naše zemlje i da ih poveže sa društvenim razvojem;
VI-A.25	da objasni karakteristike prirodnih i društvenih sredina i njihovu povezanost sa organizacijom života ljudi;
VI-A.27	da ispriča i objasni historiju (društvenu, kulturnu i političku) svog naroda i historije drugih naroda koji žive u našoj zemlji i regionu, sa njihovim posebnostima i u kontekstu zajedničke historijske prošlosti;
VI-A.28	da ispriča i objasni historijske događaje na svjetskom nivou (sa socijalnog, kulturnog i političkog aspekta) koji su značajni za razvoj civilizacije, formiranje nacija te odnose među narodima i državama u savremenim uslovima;
VI-A.29	da identifikuje razlike i sličnosti između najzastupljenijih religija u svijetu i ateizma/agnosticizma, sa posebnim naglaskom na etičke norme i vrijednosti koje predstavljaju.
VI-A.30	kritički da promišlja o različitim perspektivama u tumačenju historijskih događaja;
VI-A.31	da povezuje ekonomske, kulturne, društvene i političke procese u različitim historijskim periodima;
VI-A.32	kritički da analizira historijske izvore, artefakte i različite narative;
VI-A.33	da učestvuje u diskusiji o historijskim pitanjima na osnovu relevantnih izvora;
VI-A.34	da objašnjava uzročno-posljedičnu povezanost između prošlih i aktuelnih događaja na lokalnom i globalnom nivou.

	Učenik/učenica razumije i prihvata da:
VI-B. 1	da ne smije da pravi diskriminaciju na osnovu razlika među ljudima (pol i etnička pripadnost, godine, sposobnosti, društveni status itd.);
VI-B. 2	da svi ljudi, uključujući i djecu, imaju pravo da izraze svoje mišljenje i stavove i učestvuju u donošenju odluka u vezi sa njihovim potrebama i interesima;
VI-B.3	ljudska prava su univerzalna, a granice prava svakog čovjeka predstavljaju prava i slobode drugih ljudi;
VI-B.4	da je neselektivno poštovanje ljudskih prava i sloboda ključno za dobrobit pojedinaca i društva u cjelini;
VI-B.5	da su jednakost, ravnopravnost i socijalna kohezija neophodni za uspješno funkcionisanje zajednice;
VI-B.6	da je lično angažovanje i saradnja sa drugima od suštinskog značaja za ostvarivanje zajedničkog javnog interesa;
VI-B.7	da su lični angažman i saradnja sa drugima od suštinskog značaja za ostvarivanje zajedničkog javnog interesa;
VI-B. 8	da je svaki građanin dužan da poštuje zakone, pravila i propiše koji regulišu ponašanje ljudi i funkcionisanje institucija;
VI-B.9	da svaki građanin treba da preuzme odgovornost za promjene u prirodi izazvane ljudskim aktivnostima;
VI-B.10	poznavanje historije i geografije omogućava bolje razumijevanje svijeta u kojem živimo;
VI-B.11	da svako ima pravo da izabere koju vjeru smatra svojom, odnosno da izabere da ne pripada nijednoj vjeri/religiji, a da to ne snosi posljedice zbog učinjenog izbora;
VI-B.12	da je naša zemlja multikulturalno/multietničko društvo u kojem žive pripadnici različitih kultura/etničnosti i svaki njen građanin je odgovoran za doprinos interkulturalnoj razmjeni i poštovanju ljudskih prava u interesu zajedničkog života u integrisanom, etnički kohezivnom društvu;
VI-B. 13	nacionalni identitet, koji proizilazi iz pripadnosti državi Republici Sjevernoj Makedoniji, suštinska je komponenta identiteta svih građana države.

Nastavni program takođe uključuje relevantne kompetencije iz sljedećih transverzalnih oblasti nacionalnih standarda: ***Jezička pismenost, Matematika i prirodne nauke, Digitalna pismenost, Lični i socijalni razvoj, Tehnika, tehnologija i preduzetništvo i Umjetničko izražavanje i kultura***

	Učenik/učenica zna i/ili umije:
I-A.2	da poznaje i koristi različite oblike pismenog izražavanja: književne (pjesma, pripovjetka, izlaganje/govor, književni esej, dnevnik i sl.) i neknjiževne (tematski esej, izvještaj, zahtjev, saopštenje, oglas i dr.);
I-A.3	da vodi kritički i konstruktivan dijalog, argumentovano iznoseći svoje stavove;
I-A.5	da pripremi i održi govor različitog sadržaja i za različite svrhe, uzimajući u obzir publiku (starost i etničku/kulturnu raznolikost);
I-A.8	da razumije sadržaje audio poruka: da umije da izdvoji, analizira, procijeni/ocijeni i sumira informacije iz poruka i izrazi ih (pismeno i usmeno) svojim riječima;

I-A.9	da razumije sadržaj pisanog teksta: da umije da izdvoji, analizira, procijeni/ocijeni i sumira informacije iz teksta i izrazi ih (pismeno i usmeno) svojim riječima;
I-A.10	da razumije vizuelno prikazane sadržaje (dijagrame, tabele i grafikone, ilustracije, animacije i sl.), da umije da izdvoji, analizira, procijeni/vrijednosti i sumira vizuelno prikazane sadrzaje i da ih objasni (pismeno i usmeno) ;
I-A.12	da koristi informacije iz razlicitih izvora i medija i kritički im pristupi, vodeći racuna o izvoru, kontekstu, svrsi i pouzdanosti prezentovanih informacija;
III-A.5	da preporuči/primjeni skalu u različitim kontekstima svakodnevnog života;
III-A.16	da pravi i koristi crteže u razmjeru i tumači karte;
III-A.25	da odluči kako da provjeri rezultate i razmišlja da li je odgovor razuman u kontekstu problema;
III-A.29	da razmatra i bira ideje, posmatra, predviđa i postavlja pretpostavke (hipoteze), prikuplja i procjenjuje dokaze, provjerava predviđanja, planira, organizuje i sprovodi istraživanje, bilježi, obrađuje, analizira i prezentuje rezultate, ocjenjuje i diskutuje o zaključcima;
III-A.67	da se orijentiše u prostoru uz pomoć skica, mapa, snimaka i digitalnih prikaza datih geografskih područja;
IV-A.9	da u komunikaciji sa drugima u multikulturalnom digitalnom prostoru, poštuje različite učesnike i prati pravne, kulturne i etičke norme u ponašanju u digitalnom prostoru;
IV-A.10	da se brine o svom digitalnom identitetu, bezbjednosti i reputaciji i poštuje politiku privatnosti;
IV-A.12	da istražuje mogućnosti korišćenja različitih modela i simulacija, kombinujući statičke i dinamičke reprezentacije, zvuk, tekst i slike za modifikovanje ili kreiranje jednostavnih kreativnih multimedijalnih proizvoda za određenu svrhu i za određenu publiku;
IV-A.13	da definiše kriterijume kvaliteta za digitalne proizvode i rješenja, uključujući inovativnost i korist;
V-A.3	da identifikuje različite komponente sopstvenog identiteta koji se gradi na osnovu pripadnosti različitim društvenim grupama (na primjer: rodni, etnički i nacionalni identitet) i na različitim ulogama koje neko ima u životu (na primjer: učenik, sin/ćerka);
V-A.4	da procjenjuje vlastite sposobnosti i postignuća (uključujući i jake i slabe strane) i na osnovu toga da određuje prioritete koji će mu/joj omogućavati razvoj i napredovanje;
V-A.5	da prepozna emocije u sebi i drugima, da sagleda posljedice sopstvenih emocionalnih reakcija u različitim situacijama i da koristi odgovarajuće strategije za suočavanje sa emocijama;
V-A.6	da postavlja sebi ciljeve učenja i vlastitog razvoja i da radi na prevazilaženju izazova koji se javljaju na putu ka njihovom ostvarivanju;
V-A.7	da koristi vlastita iskustva kako bi sebi olakšao učenje i prilagodio vlastito ponašanje u budućnosti;
V-A.8	da organizuje sopstveno vrijeme na način koji će mu omogućiti da efikasno i efektivno ostvari postavljene ciljeve i zadovolji sopstvene potrebe;
V-A.9	da predvidi posljedice svojih postupaka i postupaka drugih za sebe i za druge;
V-A.10	da primjenjuje etičke principe, vrednujući dobro i loše u svojim i tuđim postupcima i da ispoljava vrline karakterne osobine (kao što su: poštenje, pravičnost, poštovanje, strpljenje, briga, pristojnost, zahvalnost, odlučnost, hrabrost i samodisciplina);

V-A.11	da djeluje samostalno, sa punom sviješću od koga, kada i kako može da zatraži pomoć;
V-A.12	da se uspješno nosi sa društvenim pritiscima;
V-A.13	da komunicira sa drugima i da se predstavi na odgovarajući način u situaciji;
V-A.14	da aktivno sluša i adekvatno reaguje, pokazujući empatiju i razumijevanje za druge i izražavajući svoje brige i potrebe na konstruktivan način;
V-A.15	da sarađuje sa drugima u ostvarivanju zajedničkih ciljeva, dijeleći vlastita gledišta i potrebe sa drugima i uzimajući u obzir gledišta i potrebe drugih;
V-A.16	da prepozna probleme u odnosima sa drugima i konstruktivno pristupi u rješavanju konflikata, poštujući prava, potrebe i interese svih uključenih strana;
V-A.17	da traži povratnu informaciju i podršku za sebe, ali i da daje konstruktivnu povratnu informaciju i podršku u korist drugih;
V-A.18	da istražuje, postavlja relevantna pitanja, kako bi otkrio probleme, analizirao i procijenio informacije i prijedloge i provjerio pretpostavke;
V-A.19	da daje prijedloge, da razgledava različite mogućnosti i da predviđa posljedice s ciljem da izvodi zaključke i da donosi racionalne odluke;
V-A.20	kritički da analizira informacije i dokaze prema relevantnim kriterijima;
V-A.21	da analizira, procjenjuje i poboljšava vlastito učenje;
VII-A.9	da aktivno učestvuje u timskom radu prema usvojenim pravilima i sa dosljednim poštovanjem uloge i doprinosa svih članova tima;
VIII-A.3	da izrazi sopstvene ideje, doživljaje i emocije, koristeći umjetničke ili druge oblike kreativnog izražavanja (individualnog ili kolektivnog);
VIII-A.5	da manifestuje znanje o sopstvenoj kulturi i različitim načinima njenog izražavanja kroz književnost i vizuelne umjetnosti, muziku i igru, građevine i druge kulturne proizvode;
VIII-A.6	da identifikuje razlike i sličnosti između sopstvene kulture i drugih kultura u svom užem i širem okruženju i da analizira njihovu povezanost i međuzavisnost;
VIII-A.7	da prepozna i objasni kako se kulturne karakteristike mijenjaju tokom vremena i u različitim kontekstima;
VIII-A.8	da prepoznaje značaj i objašnjava koristi i izazove globalizacije te povezanost lokalnih pitanja s globalnim kretanjima;
VIII-A.9	da prepozna i objasni kako je kultura kojoj pripada (uključujući tradiciju i religiju) utjecala na formiranje njegovog/njenog identiteta i pogleda na svijet;
VIII-A.10	da identifikuje i preispita stereotipe i predrasude prema pripadnicima drugih kulturnih grupa koje se manifestuju u njegovom okruženju;
VIII-A.12	da tumači svijet ne samo iz ugla pripadnika svoje kulture, već i kroz perspektivu drugih kultura.
	Učenik/učenica razumije i prihvata da:
I-B.1	da se kroz učenje maternjeg jezika razvija sopstveni jezički i kulturni identitet, a kroz jezičku komunikaciju prenosi kulturno nasljeđe i kulturu življenja;
I-B.3	da čitanje tekstova različitog sadržaja i strukture razvija pismenost, formira širi pogled na sebe i svijet i podstiče pisanje iz nužde i zadovoljstva;

I-B.4	sadržaj i način izražavanja sopstvenog mišljenja mogu doprinjeti održavanju i unapređenju komunikacije, ali i izazvati nerazumijevanje i konflikte;
III-B.5	da su radoznalost i inovativnost ključni za razvoj naučnoistraživačke misli;
III-B.9	da treba da razumije prednosti, ograničenja i rizike naučnih teorija i njihovu primjenu i pokaže razvijen stav prema donošenju ispravnih odluka i izgradnji vrijednosti, uključujući i moralni aspekat u rješavanju problema.
IV-B.3	da će se potencijali IKT povećavati i da ih treba pratiti i koristiti, ali i da treba da postoji kritičan odnos prema pouzdanosti, povjerljivosti i utjecaju podataka i informacija koji su dostupni putem digitalnih uređaja;
IV-B.4	da je u digitalnom prostoru važno obezbjediti zaštitu identiteta, privatnosti i emocionalne sigurnosti, ne koristiti govor mržnje i sajber nasilje i poštovati pravila i norme komunikacije u digitalnim zajednicama;
IV-B.5	da informacije dostupne u digitalnom prostoru treba da se koriste etički, prema definisanim pravilima i za dobrobit ljudi;
V-B.2	da ostvarenje sopstvenog identiteta doprinosi jačanju samopouzdanja i razvoju ličnosti;
V-B.3	vlastita postignuća i dobrobit u najvećoj mjeri zavise od truda koji sam/sama ulaže i rezultatima koje sam/sama postiže;
V-B.4	da svaki postupak koji preduzme ima posljedice po njega/nju i/ili njegovu okolinu;
V-B.5	od načina na koji pristupa rješavanju problema i razrješavanju konflikata zavisi hoće li problemi biti riješeni, odnosno hoće li konflikti biti razriješeni;
V-B.6	uspjeh u životu u velikoj mjeri zavisi od ciljeva koje sebi postavi, a od načina na koji planira aktivnosti i organizira vrijeme u velikoj mjeri zavise efikasnost i uspješnost u ostvarivanju postavljenih ciljeva;
V-B.7	inicijativnost, upornost, istrajnost i odgovornost važni su za izvršavanje zadataka, postizanje ciljeva i savlađivanje izazova u svakodnevnim situacijama;
V-B.8	interakcija s drugima je dvosmjerna - kao što ima pravo da traži od drugih da mu omoguće zadovoljenje ličnih interesa i potreba, tako ima i odgovornost dati prostor drugima da zadovolje njihove interese i potrebe;
V-B.9	traženje povratne informacije i prihvatanje konstruktivne kritike dovodi do sopstvenog napretka na individualnom i društvenom planu;
VII-B.4	radna etika, kulturna osjetljivost, kao i odnos prema drugima su važni za kreiranje i održavanje pozitivne radne atmosfere;
VII-B.5	da resursi nisu neograničeni i da ih je neophodno odgovorno koristiti;
VIII-B.3	poštovanje i promovisanje sopstvene kulture doprinosi jačanju kulturnog identiteta i digniteta;
VIII-B.4	kulturni diverzitet utiče na razvoj identiteta pripadnika različitih grupa;
VIII-B.5	razlike među kulturama treba posmatrati kao prilike za učenje i kao izazove za međusobno razumijevanje i napredak;

VIII-B.6	poštovanje i promocija drugih kultura doprinosi osiguravanju poštovanja sopstvene kulture od strane drugih.

REZULTATI UČENJA

Tema: EVROPA I SVIJET OD SREDINE XVII DO SREDINE XIX VIJEKA
Ukupno časova: 14

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. navodi najvažnije ličnosti, pojmove i događaje koji su obilježili politički, društveni i kulturni razvoj Evrope i svijeta od sredine XVII do sredine XIX vijeka;
2. objašnjava različite oblike vladavine u Evropi (apsolutizam, prosvijećeni apsolutizam, parlamentarna monarhija i republika) i njihov utjecaj na državni i društveni život;
3. opisuje značaj prosvjetiteljstva i novih ideja o razumu, ljudskim pravima, obrazovanju i građanskoj jednakosti;
4. objašnjava uzroke, tok i posljedice stvaranja Sjedinjenih Američkih Država, Francuske revolucije i Napoleonovih ratova;
5. objašnjava pojam nacije i razvoj nacionalnih ideja u Evropi, pri čemu razlikuje etničku i građansku naciju;
6. opisuje uzroke i posljedice Prve industrijske revolucije i njen utjecaj na ekonomiju, tehnologiju i svakodnevni život;
7. prepoznaje značaj kulture i nauke za oblikovanje modernog evropskog društva.

Učenik/učenica će:

1. razvije interes i radoznalost za historijske procese u novom vijeku;
2. razvije poštovanje prema kulturnom, naučnom i intelektualnom nasljeđu Evrope i svijeta u novom vijeku;
3. razumije da su naučni napredak, obrazovanje i kultura pokretači društvenih promjena;
4. prepozna vrijednost slobode, ljudskih prava i građanske jednakosti;
5. razvije kritičko mišljenje prema apsolutizmu, ratovima i zloupotrebi moći;
6. izgradi pozitivan stav prema različitim kulturama, tradicijama i nacionalnim identitetima.

Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocjenjivanje
• **Apsolutizam u Evropi u novom vijeku** (Luj XIV, Kralj Sunce, Versaj**,** apsolutizam, plemstvo, kultura, Petar I Veliki, reforme, crkva, Veliki sjeverni rat, Sankt Peterburg)	• Objašnjava pojam „apsolutizam“ i povezuje ga s Lujem XIV i Petrom I Velikim. • Opisuje dvorac Versaj kao simbol moći i raskoši. • Opisuje način organizovanja i ulogu vojske u jačanju apsolutizma. • Objašnjava proces modernizacije i opisuje reforme u državnoj upravi, vojsci i crkvi u Rusiji. • Opisuje tok i rezultate Velikog sjevernog rata. • Povezuje značaj kulture i umjetnosti s učvršćivanjem ugleda kralja u Francuskoj.

	• Analizira način na koji je Rusija pod Petrom I Velikim postala carstvo i nova sila u Evropi. • Upoređuje apsolutizam Luja XIV i Petra I Velikog s drugim oblicima vladavine u Evropi u istom periodu.
• **Prosvjetiteljstvo i prosvijećeni apsolutizam (**filozofi, razum, ljudska prava, Volter, Ruso, Monteskje, Fridrih II Veliki, Katarina II Velika, Josif II, obrazovanje)	• Objašnjava pojam „prosvjetiteljstvo“ i njegovu povezanost s razumom, naukom i ljudskim pravima. • Opisuje značaj filozofa i njihovih ideja o društvu i vlasti. • Objašnjava pojam „prosvijećeni apsolutizam“ kao pokušaj vladara da primijene prosvjetiteljske ideje putem apsolutne vlasti. • Opisuje vladavinu Fridriha II Velikog, Katarine II Velike i Josifa II kao primjere prosvijećenih vladara. • Upoređuje prosvijećeni apsolutizam s tradicionalnim apsolutizmom. • Povezuje prosvjetiteljstvo sa širim promjenama u Evropi tokom XVIII vijeka.
• **Stvaranje Sjedinjenih Američkih Država** (kolonije, Britansko Carstvo, porezi, Bostonska čajanka, Deklaracija o nezavisnosti, Rat za nezavisnost, Tomas Džeferson, Džordž Vašington, ustav, republika)	• Navodi najvažnije ličnosti i pojmove (Tomas Džeferson, Džordž Vašington, Deklaracija o nezavisnosti, Bostonska čajanka, ustav). • Objašnjava uzroke nezadovoljstva u britanskim kolonijama u Americi zbog politike Britanskog Carstva. • Opisuje značaj poreza i ekonomskih ograničenja kao povoda za kolonijalni otpor. • Opisuje tok i rezultate Rata za nezavisnost kolonija protiv Britanije. • Objašnjava donošenje Ustava i uspostavljanje republikanskog oblika vladavine. • Povezuje ideje prosvjetiteljstva sa stvaranjem nove države i njenih institucija.
• **Francuska revolucija** (staleži, feudalizam, Luj XVI, Bastilja, buržoazija, Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, Marš žena, republika, jakobinci)	• Objašnjava društveno uređenje Francuske prije 1789. godine. • Objašnjava uzroke izbijanja Francuske revolucije. • Objašnjava značaj Deklaracije o pravima čovjeka i građanina. • Opisuje prelazak iz monarhije u republiku. • Opisuje utjecaj jakobinaca i ulogu Robespjera tokom vladavine terora. • Povezuje utjecaj Francuske revolucije s razvojem novih ideja o slobodi, jednakosti i građanstvu u Evropi.
• **Napoleonovi ratovi i Bečki kongres** (Napoleon Bonaparta, ratovi, carstvo, vojska, Kontinentalna blokada, pohod na Rusiju, Vaterlo, Bečki kongres, ravnoteža sila,	• Objašnjava uspon Napoleona Bonaparte i stvaranje njegovog carstva. • Opisuje način organizacije vojske i razloge uspjeha Napoleonovih pohoda. • Opisuje tok i posljedice pohoda na Rusiju (1812) i njegov utjecaj na Napoleonov pad. • Opisuje Bečki kongres i njegove ciljeve.

nacije)	• Analizira novi politički i teritorijalni poredak u Evropi uspostavljen nakon 1815. godine. • Povezuje razvoj nacionalnih ideja s posljedicama Napoleonovih ratova.
• **Prva industrijska revolucija** (uzroci, Velika Britanija, fabrika, Džon Kej, parna mašina, Džejms Vat, lokomotiva, željeznica, pamuk, urbanizacija)	• Objašnjava razloge zbog kojih je Industrijska revolucija započela u Velikoj Britaniji. • Opisuje razvoj fabričke proizvodnje i promjene u načinu rada. • Objašnjava značaj parne mašine i doprinos Džejmsa Vata njenom usavršavanju. • Opisuje razvoj tekstilne industrije i upotrebu pamuka kao ključne sirovine. • Prepoznaje značaj lokomotive i željeznice za povezivanje tržišta i brži transport. • Analizira utjecaj industrijskih promjena na ekonomiju i svakodnevni život.
• **Nacija u Evropi i nacionalni identitet** (nacija, narod, država, identitet, etnička nacija, građanska nacija, nacionalizam, jezik, kultura, tradicija)	• Objašnjava pojam „nacija“ i njegov značaj u evropskoj historiji. • Navodi razlike između pojmova „narod“ i „nacija“. • Objašnjava pojam „identitet“ i faktore koji ga oblikuju (jezik, kultura, tradicija, historija). • Objašnjava pojavu nacionalnih ideja u Evropi i njihovu ulogu u stvaranju modernih država. • Navodi razlike između etničke nacije (zasnovane na porijeklu, jeziku i kulturi) i građanske nacije (zasnovane na zajedničkim vrijednostima i zakonima). • Analizira pojam „nacionalizam“ i njegove pozitivne i negativne aspekte.
• **Kultura i nauka u Evropi i svijetu od sredine XVII do sredine XIX vijeka** (naučna revolucija, Isak Njutn, Enciklopedija, medicina, obrazovanje, romantizam, klasicizam, muzika, književnost, slikarstvo)	• Opisuje obrazovanje i štamparstvo kao pokretače širenja znanja. • Prepoznaje značaj muzike, književnosti, arhitekture i slikarstva u izražavanju kulturnih vrijednosti u novom vijeku. • Objašnjava značaj naučne revolucije za razvoj novih znanja i metoda istraživanja. • Opisuje utjecaj prosvjetiteljstva na razvoj nauke, obrazovanja i kulturnog života. • Povezuje industrijske i tehnološke promjene s razvojem nauke i svakodnevnog života. • Analizira utjecaj kulture i nauke na oblikovanje modernog evropskog društva.
Primjeri aktivnosti • Nastavnik prikazuje sliku ili kratak video dvorca Versaj. Učenici zamišljaju da su dio dvora Kralja Sunca. Svako dobija ulogu – kralj, kraljica, plemić, umjetnik i dr. Učenici pripremaju kratku scenu (3–5 minuta) koja pokazuje kako je izgledao život u Versaju. Na kraju zajedno diskutuju: zašto je Luj XIV želio da sve utjecajne ličnosti u Francuskoj budu blizu njega? • Učenici dobijaju nekoliko slika – brodove, gradove, odjeću i vojnike i odlučuju koje pripadaju periodu prije, a koje poslije reformi Petra I Velikog. Slike lijepe na hamer pod naslovom „Kako je Petar promijenio Rusiju?“. Zatim nastavnik postavlja pitanja za razgovor: „Koja promjena je bila najvažnija za razvoj Rusije?“, „Šta je Petar želio postići svojim reformama?“ i „Da li su svi u Rusiji bili zadovoljni tim promjenama?“.	

- Nastavnik čita nekoliko misli prosvjetitelja, na primjer: „Svi su jednaki pred zakonom“, „Biti slobodan znači misliti svojom glavom“, „Djecu ne treba učiti šta da misle, nego kako da misle“, „Obrazovan narod je jači od snažne vojske“. Učenici u parovima objašnjavaju šta misle da znače ove rečenice. Zatim nastavnik pokazuje portrete Voltera, Rusoa i Fridriha II Velikog i objašnjava kako su povezani s tim idejama.
- Nastavnik na tabli crta dvije kolone: „Britanci“ i „Kolonisti“. Učenici dobijaju kartice s tvrdnjama (na primjer: „Plaćamo previše poreza!“ ili „Kolonije moraju slušati kralja!“). Trebaju ih zalijepiti na odgovarajuću stranu. Nakon toga zajedno diskutuju šta je dovelo do Bostonske čajanke i Deklaracije o nezavisnosti SAD-a.
- Nastavnik priprema tri stuba: 1. sveštenstvo, 2. plemstvo, 3. građani i seljaci. Učenici se dijele u tri grupe i dobijaju kratke opise svojih prava i obaveza. Zatim trebaju odlučiti: da li je sistem u Francuskoj bio pravedan? Nastavnik objašnjava zašto su se ljudi u Francuskoj pobunili i šta se promijenilo nakon pada Bastilje.
- Nastavnik objašnjava šta je predstavljao Marš žena na Versaj 1789. godine. Učenici se dijele u tri grupe: žene iz Pariza, kraljevski stražari i novinari. Svaka grupa dobija kratak opis svoje uloge i priprema nekoliko rečenica koje će izgovoriti: žene iznose svoje zahtjeve, stražari objašnjavaju kako su reagovali, a novinari opisuju događaj. Nakon toga slijedi zajednička diskusija o tome šta su žene tražile i šta se promijenilo nakon njihovog protesta.
- Nastavnik pokazuje kartu Evrope u vrijeme Napoleona i nakon njegovog poraza. Učenici u parovima upoređuju koje su države izgubile teritorije, koje su stekle nove teritorije, koje više nisu postojale i koje su nove države nastale nakon Napoleonovog pada. Zatim svaki par dobija sliku ili zastavu jedne države i treba reći da li je ta država dobila ili izgubila nakon Napoleonovih ratova. Na kraju nastavnik objašnjava da su države na Bečkom kongresu pokušale uspostaviti ravnotežu snaga kako bi spriječile nove ratove u Evropi.
- Učenici zamišljaju svoju državu i crtaju zastavu ili simbol koji je predstavlja. Zatim ukratko objašnjavaju značenje svog simbola. Nastavnik razgovara s njima o tome šta ljude u jednoj državi čini ujedinjenima: na primjer jezik, kultura i zajednički običaji.
- Nastavnik pokazuje slike fabrike, parne mašine i željeznice. Učenici dobijaju dva lista: „Život prije Industrijske revolucije“ i „Život poslije Industrijske revolucije“. Trebaju navesti primjere rada, prevoza i životnih uslova. Na kraju diskutuju šta je bilo bolje, a šta teže.
- Nastavnik pokazuje portrete Njutna, Mocarta i Delakroaa. Učenici se dijele u grupe „naučnici“ i „umjetnici“. Svaka grupa stvara mini-muzej na svojoj klupi: poster, kratak opis i sliku. Zatim obilaze „muzej“ i uče jedni od drugih.
- Nastavnik objašnjava da žene u prošlosti nisu imale iste mogućnosti kao muškarci. Učenici razmatraju nekoliko jednostavnih primjera iz svakodnevnog života žena u XVIII vijeku (djevojčica koja želi ići u školu, žena koja želi raditi za platu i sl.) i razgovaraju o tome da li je to bilo pravedno i šta se od tada promijenilo.
- „Živa knjiga historije“ – svaka grupa predstavlja različitu ličnost (Luj XIV, Petar I Veliki, Katarina II Velika, Volter, Džordž Vašington, Napoleon, Mocart) i „oživljava“ je kroz kratki intervju.
- Historijski kviz – skup vizuelnih i tekstualnih pitanja iz svih tema. Takmičenje s bodovima i simboličnim nagradama.
- Izrada vremenske linije i mape Evrope od sredine XVII do sredine XIX vijeka. Učenici obilježavaju revolucije, ratove, naučna otkrića, kulturne centre i dr.

- Učenici zamišljaju da prisustvuju velikom kongresu u Evropi, na kojem su se okupili predstavnici svih važnih perioda od sredine XVII do sredine XIX vijeka kako bi odlučili kako bi se Evropa i svijet trebali razvijati u budućnosti. Razred se dijeli na šest delegacija: 1. Apsolutisti (Luj XIV i Petar I Veliki); 2. Prosvjetitelji (Volter, Ruso, Monteskje, Meri Volstonkraft); 3. Revolucionari (Vašington, Robespjer); 4. Industrijalci i naučnici (Njutn, Vat); 5. Kulturni stvaraoci (Mocart, Delakroa, Viktor Igo); 6. Obični građani (radnici, žene, trgovci, učenici). Svaka delegacija dobija zadatak: da objasni svoj doprinos napretku Evrope i svijeta; da kaže šta su ljudi naučili iz njihovog vremena (dobro i loše); da predloži kako bi Evropa i svijet trebali izgledati u budućnosti – šta treba zadržati od apsolutizma, šta od revolucija, a šta od nauke, industrije i kulture. Nakon prezentacija nastavnik moderira „Kongres“: sve delegacije glasaju za zajednički „Manifest moderne Evrope i modernog svijeta“, koji sadrži tri principa koja će svi prihvatiti (na primjer: sloboda, razum, napredak, jednakost pred zakonom, obrazovanje i dr.).

Tema: BALKAN I MAKEDONIJA OD XVIII VIJEKA DO KRAJA VELIKE ISTOČNE KRIZE
Ukupno časova: 20

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. navodi najvažnije ličnosti, pojmove i događaje povezane s političkim, ekonomskim i kulturnim razvojem Balkana i Makedonije u XVIII i XIX vijeku;
2. opisuje procese nacionalnog preporoda kod balkanskih naroda i ulogu prosvjetitelja (Korais, Obradović, Hilendarski i dr.);
3. razlikuje različite oblike otpora i ustanaka protiv osmanske vlasti i njihov značaj za stvaranje nacionalnih država;
4. objašnjava zašto neki balkanski narodi nisu uspjeli u borbi za stvaranje vlastitih država;
5. objašnjava interese evropskih sila na Balkanu i njihov utjecaj na lokalna politička i vojna dešavanja;
6. prepoznaje značaj kulturnih, obrazovnih i vjerskih pokreta u jačanju nacionalnog identiteta balkanskih naroda;
7. objašnjava borbu za obnovu Ohridske arhiepiskopije i opisuje ulogu crkveno-školskih općina;
8. navodi najpoznatije autore udžbenika, književnike i sakupljače narodnih umotvorina;
9. objašnjava uzroke, tok i posljedice Velike istočne krize i njen utjecaj na stvaranje novih država i teritorijalne promjene;
10. objašnjava uzroke i tok Razlovečkog ustanka i navodi njegove glavne protagoniste;
11. objašnjava uslove u kojima je počeo Makedonski ustanak, navodi glavna dostignuća makedonskih ustanika i razumije uzroke neuspjeha ustanka.

Učenik/učenica će:

1. razviti interes i radoznalost za historiju Balkana i Makedonije;
2. razumjeti da su nacionalni pokreti rezultat dugotrajnih društvenih i kulturnih procesa;
3. razviti poštovanje prema historijskim borbama i preporoditeljima balkanskih naroda;
4. izgraditi kritički stav prema vanjskim utjecajima i političkom miješanju u balkanska pitanja;
5. razumjeti vrijednost obrazovanja, jezika i kulturne samobitnosti kao temelja nacionalnog razvoja;
6. razviti poštovanje prema borbi za obnovu Ohridske arhiepiskopije;
7. razviti poštovanje prema djelu makedonskih autora udžbenika, književnika i sakupljača narodnih umotvorina;
8. razumjeti značaj Razlovečkog i Makedonskog ustanka u historiji Makedonije.

Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocjenjivanje
• **Osmansko Carstvo i Balkan do Istočne krize** (reforme, Gulhanski hatišerif, Hatihumajun, modernizacija, čifčijski sistem, ajani, bune, građanstvo, ratovi)	• Objašnjava koji su bili uzroci krize u Imperiji. • Opisuje reforme kao pokušaj modernizacije države i društva. • Prepoznaje uzroke otpora lokalnih prvaka prema modernizaciji. • Opisuje suštinu čifčijskog sistema. • Analizira koristi društvenih promjena u Imperiji.
• **Evropske sile i Balkan u XIX vijeku** (interesi, Rusija, Francuska, Napoleon, Velika Britanija, miješanje, politika, podrška, teritorije)	• Navodi najvažnije evropske sile koje su imale utjecaj na Balkan u XIX vijeku (Rusija, Francuska, Velika Britanija, Habsburška Monarhija, Osmansko Carstvo). • Objašnjava zašto je Balkan bio prostor sukoba interesa velikih sila. • Prepoznaje značaj Napoleonovih ratova za prenošenje novih ideja i promjena u regionu.Povezuje konkretne događaje (npr. rusko-turske ratove, Napoleonove pohode, Krimski rat) s promjenama na političkoj karti Balkana. • Prepoznaje interese velikih sila na Balkanu.
• **Ustanci u Srbiji i Grčkoj** (Prosvjetiteljstvo, Srbi, Grci, ustanci, Karađorđe, Kapodistrijas, Velike sile, solidarnost, autonomija, nezavisnost)	• Opisuje uzroke izbijanja srpskih i grčkih ustanaka. • Objašnjava pojam „ustanak“ i razliku između autonomije i nezavisnosti. • Prepoznaje utjecaj velikih sila na tok i ishod ustanaka. • Upoređuje ciljeve, metode i rezultate oba ustanka. • Opisuje solidarnost među balkanskim narodima i podršku iz Evrope koje su bile ključne za uspjeh pokreta.
• **Autonomna Srbija** (Milan Obrenović, autonomna crkva, Vuk Karadžić, Aleksandar Karađorđević, Ilija Garašanin, Mihailo Obrenović, ustavi, razvoj)	• Navodi glavne ličnosti i pojmove povezane s razvojem autonomne Srbije. • Opisuje proces sticanja autonomije i stvaranje prvih srpskih institucija. • Primjenjuje historijske pojmove (ustav, autonomija, dinastija, razvoj, reforme) pri opisivanju političkih i društvenih promjena u Srbiji. • Hronološki povezuje važne događaje: donošenje ustava, smjenu dinastija i uspostavljanje autonomne crkve. • Analizira značaj Miloša Obrenovića i Mihaila Obrenovića u procesu učvršćivanja države. • Opisuje ulogu crkve i obrazovanja u jačanju nacionalnog identiteta i samouprave.

• **Grčka – prva nezavisna država na Balkanu** (Bavarci, Oton, autokefalna crkva, Velike sile, državni udar, Joanis Koletis, demokratija, Georgios I, Jonska ostrva)	• Navodi glavne ličnosti i događaje povezane sa stvaranjem nezavisne Grčke. • Objašnjava kako i zašto je Grčka postala prva nezavisna država na Balkanu. • Primjenjuje historijske pojmove (monarhija, demokratija, ustav, državni udar, autokefalnost) pri opisivanju političkih promjena u Grčkoj nakon nezavisnosti. • Upoređuje monarhije Otona i Georgiosa I prema stepenu demokratije i podrške naroda.
• **Albanija od početka XIX vijeka do Velike istočne krize i razvoj prosvjetiteljske ideje** (Ali-paša, Bušatlije, Bitoljski događaji, bune, pismenost, prosvjetiteljstvo, Naum Većilharđi, Konstantin Kristoforidi, Paško Vasa, ideja slobode)	• Opisuje političko i društveno stanje Albanaca u okviru Osmanskog Carstva početkom XIX vijeka. • Objašnjava ko je bio Ali-paša i kakva je bila njegova uloga u lokalnoj samoupravi i borbi za veću autonomiju. • Objašnjava značaj djelovanja Nauma Većilharđija, Konstantina Kristoforidija i Paška Vase za razvoj albanskog prosvjetiteljstva. • Hronološki navodi ključne događaje – vladavinu Ali-paše, Bušatlija, Bitoljske događaje i prosvjetnu djelatnost Nauma Većilharđija. • Analizira djelovanje Nauma Većilharđija i značaj njegove azbuke za stvaranje albanske nacionalne svijesti. • Analizira vezu između političkih buna i pojave nacionalnih ideja kod Albanaca.
• **Bugarska od početka XIX vijeka do Velike istočne krize** (ekonomija, društvo, škole, udžbenici, Rusija, oslobodilački pokret, Rakovski, Levski, Botev, Egzarhija)	• Navodi glavne ličnosti, pojmove i događaje povezane s bugarskim nacionalnim pokretom (Georgi Rakovski, Vasil Levski, Hristo Botev, Bugarska egzarhija i dr.). • Objašnjava značaj otvaranja škola, objavljivanja udžbenika i razvoja pismenosti za bugarski preporod. • Hronološki navodi ključne faze bugarskog buđenja – prosvjetnu, vjersku i revolucionarnu. • Upoređuje različite pristupe borbi za slobodu – diplomatski (preko Rusije i Egzarhije) i revolucionarni (tajni komiteti, bugarske čete). • Analizira razvoj bugarske ekonomije i društva kao preduslov za pojavu obrazovanih građana i nacionalne elite.

• **Crkveno-prosvjetne prilike u Makedoniji u XIX vijeku** **(Carigradska patrijaršija, unijatstvo,** Bugarska egzarhija, borba za obnovu Ohridske arhiepiskopije, crkveno-školske općine, autori udžbenika i književnici, Joakim Krčovski, Kiril Pejčinović, Jordan Hadži Konstantinov – Džinot, braća Miladinovci, Grigor Prličev, Marko Cepenkov, štamparija, čorbadžije)	• Objašnjava ulogu i značaj zvaničnih crkava u kulturno-prosvjetnom životu. • Opisuje borbu za obnovu Ohridske arhiepiskopije i navodi glavne ličnosti koje su doprinijele njenom jačanju. • Opisuje ulogu crkveno-školskih općina. • Objašnjava utjecaj makedonskog građanstva na razvoj prosvjete. • Navodi najpoznatije autore udžbenika, književnike i sakupljače narodnih umotvorina. • Uporeduje propagande u Makedoniji i ističe njihove sličnosti i razlike.
• **Razlovečki ustanak** (Dimitar Pop-Georgiev Berovski, pop Stojan, Razlovci, tajni kružok, ustanička zastava, posljedice)	• Objašnjava uzroke ustanka u Makedoniji. • Opisuje pripreme i tok Razlovečkog ustanka. • Opisuje ulogu Dimitra Pop-Georgieva Berovskog i popa Stojana u Razlovečkom ustanku. • Navodi glavne uzroke neuspjeha ustanka. • Opisuje značaj Razlovečkog ustanka u historiji Makedonije.
• **Makedonski ustanak** (član 23 Berlinskog kongresa i Makedonija, Dimitar Pop-Georgiev Berovski, Stojan Karastoilov, Natanail Ohridski, Kresna, Štab makedonskih ustanika, pečat ustanka, slobodna teritorija)	• Opisuje član 23 Berlinskog kongresa kao polazni motiv za buduće revolucionarne i političke pokrete u osmanskoj Makedoniji. • Navodi uzroke i okolnosti koje su dovele do Makedonskog ustanka. • Opisuje pripreme i tok ustanka. • Objašnjava stvaranje slobodne ustaničke teritorije i njenu unutrašnju organizaciju. • Opisuje prepreke u razvoju i širenju Makedonskog ustanka. • Navodi osnovne uzroke neuspjeha ustanka i opisuje njegovo gušenje. • Opisuje značaj Makedonskog ustanka u borbi za stvaranje makedonske države.
• **Prizrenska liga i pojava i razvoj albanskog oslobodilačkog pokreta** (1878, program i memorandumi, Abdul Frašeri, Naim Frašeri, Ali-beg Gusinja, Prizren, pobuna, sukob s osmanskom vlašću, autonomija, 1881)	• Navodi uzroke pojave Prizrenske lige. • Navodi glavne ličnosti, događaje i pojmove povezane s Prizrenskom ligom. • Objašnjava aktivnosti Prizrenske lige hronološkim redom. • Locira na historijskoj karti područja pod utjecajem Lige. • Objašnjava značaj memoranduma i zahtjeva Lige za albanski nacionalni pokret.
Primjeri aktivnosti: • Nastavnik pokazuje kartu Balkana u XVIII vijeku s podjelama između Osmanskog Carstva, Habsburške Monarhije i Venecije. Učenici u parovima pronalaze	

glavne balkanske centre i označavaju gdje su se pojavile prve ideje preporoda.

- Učenici dobijaju kratke biografije ličnosti kao što su Adamantios Korais, Dositej Obradović i Paisije Hilendarski. Trebaju ih pročitati i zatim odgovoriti na pitanje: „Šta je bilo zajedničko svima njima?“ Na kraju se izrađuje tabela „Preporoditelji i njihove ideje“.
- Nastavnik pokazuje slike starog balkanskog naselja, pijace, manastira i zanatske radionice. Učenici opisuju kako je izgledao život u to vrijeme i šta se mijenjalo pojavom novih ideja i škola.
- Učenici dobijaju kartu Evrope s označenim velikim silama (Rusija, Habsburška Monarhija, Francuska, Velika Britanija). Trebaju objasniti zašto su te države bile zainteresirane za Balkan i koji su bili njihovi ciljevi. Nastavnik zapisuje odgovore u dvije kolone: „Pomoć balkanskim narodima“ i „Vlastiti interesi“.
- Nastavnik prikazuje kratak video ili sliku manastira ili štamparije. Učenici trebaju objasniti zašto su takva mjesta bila važna za širenje preporoditeljskih ideja.
- Učenici izrađuju vremensku liniju s najvažnijim balkanskim događajima u XVIII i XIX vijeku – osnivanje škola, ustanci, stvaranje država i dr.
- Nastavnik organizira igru „Historijska detektivska agencija“: svaka grupa dobija zadatak da otkrije zašto je izbio određeni ustanak ili kakvu su ulogu imale velike sile. Nakon toga predstavljaju svoja „istraživanja“.
- Nastavnik organizira kviz „Ko je ko?“ s pitanjima o ličnostima iz balkanskog preporoda i oslobodilačkih pokreta.
- Učenici kreiraju mini-izložbu „Preporoditelji i njihova djela“ s fotografijama, citatima i simbolima.
- Historijski kviz – pitanja o ličnostima, događajima i idejama koje su obilježile Balkan u XVIII i XIX vijeku.
- Nastavnik dijeli učenike u tri grupe i daje im zadatak da istražuju. Prva grupa istražuje borbu za obnovu Ohridske arhiepiskopije. Druga grupa istražuje crkveno-školske općine i njihov utjecaj na vjerski i prosvjetni život stanovništva, a treća grupa istražuje najpoznatije makedonske autore udžbenika, književnike i sakupljače narodnih umotvorina. Nakon toga sve tri grupe izrađuju prezentacije u kojima ističu saznanja do kojih su došle tokom istraživanja.
- Nastavnik organizira aktivnost „igra uloga“ za Razlovečki ustanak. Pri tome učenike dijeli u dvije grupe. Jedna grupa predstavlja ustanike, a druga lokalno neboračko stanovništvo u Razlovcima. Zatim učenici u sveskama opisuju događaje koje su „doživjeli“, svako iz svoje perspektive. Na kraju čitaju „svoja sjećanja“, a nastavnik organizira diskusiju u kojoj učenici razgovaraju o posljedicama Razlovečkog ustanka i razlozima njegovog neuspjeha.
- Nastavnik dijeli učenike u tri grupe i daje im zadatak da istražuju. Prva grupa istražuje Berlinski kongres i njegove posljedice za Makedoniju, druga grupa istražuje pripreme, početak i tok Makedonskog ustanka, a treća grupa istražuje gušenje ustanka, razloge neuspjeha makedonskih ustanika i njegov značaj u historiji Makedonije. Nakon toga sve tri grupe izrađuju prezentacije u kojima ističu saznanja do kojih su došle tokom istraživanja.
- Nastavnik organizira kviz znanja za utvrđivanje i sistematizaciju teme. Dijeli učenike u tri ekipe (A, B, C), vodeći računa o ujednačenosti ekipa. Objašnjava pravila kviza: 1. Svaka ekipa bira po jednog učenika koji će odgovarati na pitanja. Ostali članovi ekipe učestvuju u formuliranju odgovora. Nastavnik čita pitanje za ekipu A (pitanja za kviz su u formi prezentacije, ilustrirana određenom slikom ili crtežom), koja odgovara. Za tačan odgovor dobija se 1 poen. 2. Ako ekipa A ne zna odgovor ili odgovori pogrešno, odgovara ekipa B. Za tačan odgovor dobija 1 poen, a ako pogriješi ili ne zna odgovor, odgovara ekipa C. 3. Na drugo pitanje prvo odgovara ekipa B po istom principu, na treće ekipa V i tako do kraja liste pitanja. Nastavnik na tabli crta tabelu za upisivanje bodova. Kontrolira tačnost odgovora i upisuje poene za svaku ekipu u tabelu.

Tema: EVROPA I SVIJET OD SREDINE XIX VIJEKA DO PRVOG SVJETSKOG RATA
Ukupno časova: 10

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. navodi najvažnije ličnosti, pojmove i događaje povezane s političkim, ekonomskim i kulturnim razvojem Evrope i svijeta od sredine XIX vijeka do Prvog svjetskog rata;
2. objašnjava uzroke i ciljeve revolucija iz 1848. godine te ih povezuje s razvojem građanskih prava i demokratije;
3. opisuje procese ujedinjenja Italije i Njemačke i objašnjava njihovu ulogu u stvaranju nacionalnih država u Evropi;
4. objašnjava uzroke, tok i posljedice Građanskog rata u SAD-u i njegov značaj za ukidanje ropstva;
5. opisuje glavne tehnološke i ekonomske promjene u Drugoj industrijskoj revoluciji i njihov utjecaj na život ljudi;
6. objašnjava pojam imperijalizam i analizira njegove posljedice po osvojene zemlje i kolonije;
7. objašnjava međunarodne odnose u svijetu prije Prvog svjetskog rata, saveze i suparništva među velikim silama;
8. prepoznaje najvažnija naučna i kulturna dostignuća u drugoj polovini XIX vijeka i početkom XX vijeka;
9. povezuje razvoj tehnologije, nauke i kulture s oblikovanjem modernog društva u Evropi i svijetu.

Učenik/učenica će:

1. razviti interes i radoznalost za historijske promjene u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka;
2. razviti poštovanje prema naučnom, kulturnom i tehnološkom napretku čovječanstva;
3. razumjeti da industrijski razvoj, nauka i kultura doprinose poboljšanju života, ali mogu stvarati i nejednakosti;
4. razviti kritičko mišljenje prema kolonijalizmu, imperijalizmu i zloupotrebi moći;
5. izgraditi stav o važnosti mira, saradnje i poštovanja različitih kultura i naroda.

Sadržaji (i pojmovi)	**Standardi za ocjenjivanje**
• **Proljeće naroda i stvaranje nacionalnih država u Evropi** (1848, revolucije, sloboda, građanska prava, demokratija, Habsburška Monarhija, ujedinjenje Italije, ujedinjenje Njemačke, Garibaldi, Bizmark)	• Objašnjava značaj 1848. godine kao simbola revolucija i borbi za slobodu. • Opisuje uzroke i ciljeve revolucija u različitim evropskim zemljama. • Objašnjava značaj pojmova „sloboda“, „građanska prava“ i „demokratija“ u kontekstu revolucija. • Opisuje položaj naroda u Habsburškoj Monarhiji i njihove zahtjeve za nacionalnim pravima. • Opisuje procese ujedinjenja Italije i Njemačke i objašnjava ulogu ličnosti kao što su Đuzepe Garibaldi i Oto fon Bizmark.

	• Upoređuje ciljeve i rezultate revolucija i nacionalnih pokreta u Evropi. • Prepoznaje borbu za nacionalnu slobodu i jednakost kao važan dio evropske historije.
• **Građanski rat u SAD-u** (Sjever, Jug, ropstvo, sloboda, Abraham Linkoln, Unija, Konfederacija, Getisburg, 1865, građanska prava)	• Prepoznaje uzroke rata između Sjevera i Juga, posebno pitanje ropstva i slobode. • Navodi pojmove Sjever, Jug, Unija i Konfederacija kako bi opisao strane u ratu. • Objašnjava značaj Abrahama Linkolna i njegovu ulogu u očuvanju Unije. • Povezuje rezultate rata s ukidanjem ropstva i razvojem građanskih prava.
• **Druga industrijska revolucija** (industrija, električna energija, telefon, čelik, automobil, radnička prava, masovna proizvodnja, kapitalizam, trgovina, inovacije)	• Prepoznaje glavna tehnološka otkrića i njihov značaj za svakodnevni život. • Prepoznaje pozitivne i negativne posljedice industrijskog razvoja na radnike i društvo. • Objašnjava utjecaj novih tehnologija na saobraćaj, komunikaciju i životni standard. • Opisuje utjecaj industrijskog napretka na stvaranje savremenog svijeta. • Povezuje industrijski razvoj s rastom gradova, trgovine i kapitalizma. • Upoređuje Prvu i Drugu industrijsku revoluciju prema trajanju, izumima i posljedicama.
• **Era imperijalizma i kolonijalizma** (imperijalizam, kolonijalizam, ropstvo, metropola, sirovine, misionari, Afrika, Berlinska konferencija, otpor, kulturni utjecaj)	• Prepoznaje uzroke evropske ekspanzije u XIX vijeku. • Objašnjava značenje pojmova „imperijalizam“ i „kolonijalizam“. • Objašnjava značaj industrijalizacije i trgovine za širenje imperija. • Analizira posljedice kolonijalne politike na ekonomiju i kulturu osvojenih zemalja. • Opisuje nepravdu i nejednakost stvorene kolonijalizmom.
• **Međunarodni odnosi u svijetu (1870–1914)** (Velike sile, savezi, rivalstvo, diplomatija, Trojni savez, Trojna antanta, naoružavanje, kolonije, Oto fon Bizmark, Franc Jozef I)	• Navodi i razlikuje saveze koji su formirani u Evropi. • Prepoznaje uzroke pojačanog rivalstva među evropskim državama. • Prepoznaje značaj naoružavanja i utrke za kolonijama uoči Prvog svjetskog rata. • Objašnjava značenje pojma „Velike sile“ i njihovu ulogu u međunarodnim odnosima. • Identificira najvažnije ličnosti povezane s međunarodnom politikom. • Objašnjava važnost mira, saradnje i dijaloga među državama.
• **Kultura i nauka u Evropi i svijetu od sredine XIX vijeka do Prvog svjetskog rata** (Tomas Edison, Nikola Tesla, Aleksandar G. Bel, braća Rajt, Luj Paster, Čarls Darvin, Marija Kiri, realizam, impresionizam, Vinsent van Gog, Lav Tolstoj, pravo glasa, ženski pokret, sport, kino)	• Prepoznaje najvažnija kulturna i naučna dostignuća iz druge polovine XIX i početka XX vijeka. • Objašnjava značaj novih tehnologija (telefon, električna sijalica, automobil, avion) u svakodnevnom životu. • Koristi naučene pojmove (industrijalizacija, impresionizam, izum, emancipacija) pri objašnjavanju pojava. • Objašnjava borbu za ženska prava i njenu povezanost s demokratskim pokretima. • Razlikuje glavne umjetničke pravce: realizam, impresionizam i postimpresionizam.

	• Primjenjuje naučeno kako bi povukao paralele sa savremenim svijetom (tehnologija, kulturni razvoj, ravnopravnost spolova).

Primjeri aktivnosti

- Nastavnik prikazuje portrete Garibaldija i Bizmarka. Učenici upoređuju njihove ciljeve, metode i rezultate. Nastavnik pokreće diskusiju o tome šta je ujedinjenje značilo za italijanski i njemački narod.
- Nastavnik prikazuje kartu SAD-a s podjelom na Sjever i Jug. Učenici dobijaju uloge: fabrički radnik sa Sjevera, zemljoposjednik s Juga i bivši rob te diskutuju o budućnosti SAD-a i ropstva.
- Nastavnik prikazuje nekoliko historijskih slika života u kolonijama u Africi (škola, plantaža, djeca-radnici). Učenici biraju jednu sliku i zamišljaju da su djeca u afričkoj zemlji za vrijeme evropske kolonijalne vlasti. Svako piše kratko pismo evropskom prijatelju u kojem opisuje kako izgleda njihov život – škola, rad, strah, ali i nade. Na kraju nastavnik vodi razgovor o tome šta pisma pokazuju o životu u kolonijama i koje stvari učenicima izgledaju nepravedno.
- Nastavnik organizira igru „Savezi u Evropi“. Učenici dobijaju kartice s imenima država i trebaju formirati dva saveza – Trojni savez i Trojnu antantu. Zatim, uz pomoć karte, pokazuju ko se s kim udružio i diskutuju zašto.
- Nastavnik prikazuje fotografije Edisona, Tesle, Kiri, Bela i braće Rajt te njihovih izuma. Učenici povezuju imena s izumima i objašnjavaju kako je svaki od njih promijenio svakodnevni život stanovništva. Zatim pripremaju mini-poster: „Bez kojeg izuma danas ne bismo mogli živjeti?“.
- Učenici dobijaju reprodukcije slika Van Goga, Monea i drugih umjetnika iz druge polovine XIX i početka XX vijeka. Učenici u parovima ili manjim grupama biraju jednu sliku i odgovaraju na tri jednostavna pitanja: Da li ovo predstavlja stvarni događaj? Šta nam pokazuje o vremenu u kojem je umjetnik živio? Šta je drugačije u odnosu na starija umjetnička djela, posebno ona iz srednjeg vijeka?
- Nastavnik prikazuje fotografije ženskih protesta s kraja XIX i početka XX vijeka. Učenici u grupama kreiraju poster s ciljem razvijanja razumijevanja borbe za jednakost i pravo glasa.
- Učenici se dijele u grupe. Svaka grupa bira jednu historijsku ličnost iz druge polovine XIX i početka XX vijeka (Bizmark, Linkoln, Tesla, Kiri, Van Gog, Florens Najtingejl i dr.) i priprema kratku prezentaciju: zašto baš ta ličnost zaslužuje najviše mjesto u „panteonu“ novog vijeka?
- Historijski kviz: nastavnik priprema pitanja i slike iz svih sadržaja ove teme. Učenici se takmiče u timovima A, B i V.
- Vremenska linija: učenici na velikom hameru izrađuju vremensku liniju „Evropa i svijet 1848–1914“. Označavaju revolucije, ujedinjenja, građanske ratove, otkrića, umjetničke pravce i sl.
- Učenici zamišljaju da su dio Velike svjetske izložbe u Parizu 1900. godine – događaja koji simbolizira kraj XIX i početak XX vijeka. Nastavnik objašnjava scenu: „Okupili su se ljudi iz cijelog svijeta da pokažu svoja otkrića, ideje i umjetnost. Evropa naizgled blista: umjetnost, željeznice, fabrike, putevi, ali istovremeno ispod površine ovog razvoja tinja nerazumijevanje među velikim silama.“ Učenici se dijele u grupe–delegacije:
- Naučnici i pronalazači (Tesla, Edison, braća Rajt);
- Umjetnici i pisci (Van Gog, Mone, Dostojevski, Tolstoj);
- Političari, monarsi i reformatori (Bizmark, Garibaldi, Viktorija, Vilhelm II);

- Radnici i obični ljudi (fabrički radnici, žene aktivistkinje, zemljoradnici);
- Kolonijalni glasovi (predstavnici Indije, Konga, Indonezije).
- Svaka grupa priprema kratku predstavu, poster ili govor (2–3 minute) u kojem ističe čime se ponosi u svojoj zemlji ili oblasti i čega se plaši ili šta bi željela promijeniti u XX vijeku. Nakon toga nastavnik moderira zajedničku diskusiju: Šta je najveće dostignuće XIX vijeka – mašine, umjetnost ili nove ideje?

Tema: BALKAN KRAJEM XIX I POČETKOM XX VIJEKA

Ukupan broj časova: 10

Rezultati učenja

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. navodi glavne ličnosti, događaje i procese koji su obilježili politički, društveni i kulturni razvoj Balkana nakon Velike istočne krize;
2. razlikuje oblike vladavine, reforme i političke sisteme balkanskih država u kasnom XIX i početkom XX vijeka;
3. objašnjava procese modernizacije, industrijalizacije i stvaranja nacionalnih institucija u balkanskim državama;
4. analizira ulogu Osmanskog Carstva u novim odnosima i njegovo slabljenje pred Balkanske ratove;
5. prepoznaje značaj kulture, obrazovanja i sporta kao dijela identiteta novih država i njihove evropeizacije;
6. opisuje uzroke i posljedice Balkanskih ratova.

Učenik/učenica će:

1. razviti interes i radoznalost za historijske procese na Balkanu u kasnom XIX i početkom XX vijeka;
2. razumjeti da je stvaranje država na Balkanu bilo rezultat dugotrajne borbe za slobodu i nezavisnost;
3. razviti poštovanje prema historijskim ličnostima, reformatorima i kulturnim djelatnicima koji su oblikovali identitet balkanskih naroda;
4. prepoznati da je Balkan bio mjesto sukoba, ali i saradnje među različitim narodima i kulturama;
5. razviti osjećaj za ulogu kulture, obrazovanja i sporta u izgradnji društvene kohezije i međusobnog poštovanja naroda.

Sadržaji (i pojmovi)	**Standardi za ocenjivanje**
• **Osmansko Imperija do Bukureštanskog mirovnog ugovora** (Abdul Hamid II, mladoturski pokret, prevrat, parlament, modernizacija, kriza, aneksija, Balkanski savez, rat)	• Navodi najvažnije ličnosti i događaje povezane s kasnom historijom Osmanskog Carstva. • Primjenjuje historijske pojmove (modernizacija, aneksija, parlament, ustav, pobuna, savez, kriza) pri opisivanju političkih procesa u Carstvu. • Navodi hronološki redoslijed ključnih događaja: vladavina Abdul Hamida II, Mladoturska revolucija, abdikacija sultana, vladavina Mehmeda V, aneksija Bosne i Hercegovine, Balkanski savez. • Analizira vladavinu Abdul Hamida II kao pokušaj očuvanja apsolutizma putem kontrole i

	cenzure. • Analizira Mladotursku revoluciju kao prekretnicu u političkom i društvenom razvoju Carstva. • Objašnjava stvaranje Balkanskog saveza i posljedice ratova.
• **Srbija kao nezavisna država** (kraljevina, Austro-Ugarska, nestabilnost, Milan Obrenović, Aleksandar Obrenović, Petar Karađorđević, demokratija, ekonomski razvoj, nova teritorija)	• Navodi najvažnije ličnosti, pojmove i događaje povezane s razvojem Srbije kao nezavisne države. • Navodi hronološki okvir ključnih događaja: priznanje nezavisnosti, proglašenje kraljevine, abdikacija Milana, ubistvo Aleksandra, dolazak Petra Karađorđevića. • Objašnjava odnose između Srbije i Austro-Ugarske u kontekstu zavisnosti, pritisaka i vanjske politike. • Locira na karti nove teritorije stečene Berlinskim kongresom. • Analizira razliku između vladavine dvije dinastije. • Objašnjava značaj ekonomskog razvoja i modernizacije Srbije kao faktora za jačanje njene nezavisnosti.
• **Grčka od kraja Velike istočne krize do Balkanskih ratova** (politika, porodice, Trikupis, željeznica, kriza, nestabilnost, Krit, Velike sile, ekonomija, Venizelos, proširenje)	• Opisuje političku situaciju u Grčkoj nakon Berlinskog kongresa i razloge čestih kriza i nestabilnosti. • Navodi glavne političke ličnosti i pojmove povezane s razvojem Grčke krajem XIX i početkom XX stoljeća. • Navodi hronološki okvir ključnih događaja: politička kriza iz 1880-ih godina, reforme Trikupisa, ustanak na Kritu, dolazak Venizelosa, pripreme za Balkanske ratove. • Locira na karti teritorijalna proširenja Grčke nakon Berlinskog kongresa (Tesalija, dijelovi Epira). • Opisuje politiku Venizelosa kao prelazak iz unutrašnje nestabilnosti ka aktivnom učešću u Balkanskom savezu. • Razumije značaj razvoja pisma i školske djelatnosti za stvaranje nacionalnog identiteta.
• **Bugarska od autonomne do nezavisne države** (Rusija, Aleksandar Batenberg, ujedinjenje, Srbija, Stambolov, razvoj, Ferdinand Sakskoburgotski, demokratizacija, nezavisnost, katastrofa)	• Navodi ključne ličnosti i događaje povezane s političkim i društvenim razvojem Bugarske nakon njenog stvaranja. • Opisuje proces stvaranja autonomne Bugarske nakon Berlinskog kongresa (1878) i njeno postepeno jačanje. • Navodi hronološki okvir najvažnijih događaja: Berlinski kongres (1878), ujedinjenje (1885), Srpsko-bugarski rat, vladavina Stambolova (1887–1894), proglašenje nezavisnosti (1908). • Analizira odnose između Rusije i Bugarske.

	• Upoređuje vladare Aleksandra Batemberga i Ferdinanda Sakskoburgotskog.
• **Albanija na putu ka nezavisnosti** (Sami Frašeri, Zef Sarembe, Đirolamo de Rada, Elena Đika, liga, azbuka, ustanci, Ismail Ćemali, nezavisnost, Vilhelm Vid)	• Opisuje ulogu i utjecaj Samija Frašerija i njegovog djela „Albanija kakva je bila, kakva jeste i kakva će biti“ u razvoju albanskog nacionalnog pokreta. • Objašnjava djelovanje Zefa Serembea, Đirolama de Rade i Elene Đike. • Razumije značaj Bitoljskog kongresa za albansko pismo. • Opisuje ulogu Ismaila Ćemalija i događaje povezane s proglašenjem nezavisnosti. • Povezuje razvoj nacionalnog jezika sa stvaranjem političke samostalnosti.
• **Obrazovanje, kultura i sport na Balkanu krajem XIX i početkom XX vijeka** (jezik, škole, univerziteti, slikarstvo, kino, karagoz, pozorište, Olimpijske igre, sport)	• Navodi najvažnije pojmove i oblasti povezane s razvojem obrazovanja, kulture i sporta na Balkanu (jezik, škole, univerziteti, pozorište, Olimpijske igre, fudbal). • Opisuje kako su se razvijali državni obrazovni sistemi u XIX i početkom XX stoljeća. • Objašnjava zašto je sport postao dio moderne kulture na Balkanu. • Povezuje razvoj škola i univerziteta s procesima evropeizacije i modernizacije. • Opisuje razvoj pozorišta i umjetnosti kao dio širenja građanske kulture.

Primjeri aktivnosti

- Učenici se dijele u četiri grupe: Srbija, Bugarska, Grčka i Osmansko Carstvo. Svaka grupa dobija kratak tekst s informacijama o svojoj državi (vladari, politika, vanjski odnosi). Treba da pripreme mini-prezentaciju „Naša država krajem XIX stoljeća“, a zatim zajedno s nastavnikom izrađuju tabelu „Balkanske države prije Prvog svjetskog rata“, u koju bilježe sličnosti i razlike.
- Nastavnik objašnjava šta je predstavljao Balkanski savez. Učenici pomoću kartica sa zastavama država sastavljaju „savez“ na tabli. Zatim slijedi diskusija: da li je svaka država imala iste ciljeve, ko je dobio najviše i kako su različiti interesi doveli do novih ratova.
- Učenici izrađuju vremensku liniju „Balkan 1878–1913“. Na njoj bilježe najvažnije datume, sporazume, ustanke, saveze i ratove. Ova aktivnost može se realizirati digitalno ili na hamer-papiru. Nastavnik postavlja pitanja: „Koji događaj je bio prekretnica?“ i „Kada je Balkan postao najnestabilniji dio Evrope?“.
- Nastavnik organizira igru „Historijsko vijeće“. Svaki učenik dobija ulogu (npr. Ferdinand, Petar I, Venizelos, Ćemali, Abdul Hamid II). U grupi raspravljaju kako njihova država treba reagirati na određeni događaj (Bosanska kriza, Balkanski savez, osmanske reforme). Na kraju razred glasa za najuvjerljiviju strategiju.
- Nastavnik prikazuje fotografije i kratke tekstove o gradovima poput Beograda, Sofije, Atine i Istanbula s početka XX stoljeća. Učenici zapažaju šta se promijenilo – ulice, univerziteti, željeznice, javne zgrade. Zatim diskutiraju kako je izgledala modernizacija Balkana.
- Nastavnik objašnjava šta je predstavljao Mladoturski prevrat. Učenici zamišljaju da su novinari 1908. godine i pišu kratku vijest s naslovom i nekoliko rečenica koje opisuju promjenu. Nakon toga nastavnik vodi diskusiju: „Šta je stanovništvo očekivalo od Mladoturaka i zašto je bilo razočarano?“.
- Učenici izrađuju mini-dosije o jednoj historijskoj ličnosti (na primjer: Petar I Karađorđević, Venizelos, Ferdinand, Abdul Hamid II, Ismail Ćemali). Uključuju fotografiju, kratku biografiju i najvažnija djela. Na kraju diskutiraju koja je od ovih ličnosti, prema njihovom mišljenju, najviše doprinijela

stvaranju savremene države.

- Nastavnik prikazuje slike balkanskih škola, pozorišta i sportskih klubova s početka XX stoljeća. Učenici u grupama analiziraju šta ovi izvori pokazuju o kulturnom razvoju i evropeizaciji Balkana, a zatim kreiraju mini-poster „Naš grad 1900. godine“. Na kraju slijedi kratka diskusija o tome šta je bilo zajedničko u kulturnom životu Balkana i drugih dijelova Evrope, te šta je Balkan činilo posebnim u to vrijeme.
- Učenici pišu kratko pismo ili dnevnički zapis kao stanovnik neke balkanske zemlje 1912. godine – kako doživljava početak rata, strah, nadu ili ponos.
- Historijski kviz ili takmičenje „Put do nezavisnosti“ – pitanja iz cijele teme (ustanci, nezavisnosti, reformski pokreti, savezi, Balkanski ratovi).
- Nastavnik prikazuje slike prvih pozorišta, opera i umjetničkih izložbi. Učenici dobijaju kratke opisne tekstove i trebaju ih povezati s odgovarajućim gradom ili državom. Na kraju se razgovara o tome kako je kultura pomogla u stvaranju nacionalnog identiteta i šta je bilo zajedničko narodima Balkana.
- Nastavnik postavlja pitanje za diskusiju: „Šta je važnije za jednu državu – obrazovanje, kultura ili sport?“ Učenici u grupama argumentiraju različite stavove, a na kraju razred glasa.
- Nastavnik organizira završnu aktivnost: „Balkan kao ogledalo Evrope“. Učenici u timovima pripremaju kratku prezentaciju, poster ili video koji će odgovoriti na pitanje: „Po čemu je Balkan bio sličan drugim dijelovima Evrope?“. Svaki tim bira temu: politika i države, svakodnevni život, moda, obrazovanje, kultura ili tehnološke novine, te kroz konkretne primjere pokazuje kako su balkanski narodi prihvatali ideje i novine iz ostalih dijelova Evrope. Nakon predstavljanja slijedi razgovor: u čemu je Balkan bio sličan Zapadnoj i Srednjoj Evropi, u čemu se razlikovao i šta nam to govori o njegovom razvoju do 1913. godine.

Tema: MAKEDONIJA KRAJEM XIX I POČETKOM XX STOLJEĆA

Ukupno časova: 18

Rezultati učenja

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. prepoznaje značajnija društva i organizacije makedonske emigracije, razumije njihovu djelatnost i vrednuje njihov značaj za osmansku Makedoniju;
2. objašnjava cilj Makedonske revolucionarne organizacije, sredstva za njegovo ostvarivanje i izazove u njenom razvoju;
3. navodi najznačajnije djelatnike Makedonske revolucionarne organizacije i vrednuje njihov doprinos oslobodilačkoj borbi;
4. objašnjava uzroke, tok i posljedice Ilindenskog ustanka i razumije njegov značaj;
5. vrednuje odjek Ilindenskog ustanka u Evropi i svijetu;
6. opisuje funkcioniranje privremene ustaničke vlasti u Kruševu i razumije njen značaj;
7. objašnjava uzroke krize u Organizaciji nakon Ilindenskog ustanka i različite koncepte njenog djelovanja;
8. prepoznaje utjecaj Organizacije na svakodnevni život ljudi;

9. kroz djelovanje političkih stranaka u vrijeme mladoturskog režima razumije koncept legalne političke borbe;
10. objašnjava posljedice Balkanskih ratova za osmansku Makedoniju;
11. razumije značenje pojma makedonstvo i ideje o jezičkom, nacionalnom i političkom separatizmu kao pretpostavci nacionalne samobitnosti;
12. prepoznaje glavna tehničko-tehnološka dostignuća u osmanskoj Makedoniji i razumije njihov značaj za ekonomiju i svakodnevni život ljudi.

Učenik/učenica će:

1. razviti interes za historijske procese u Makedoniji krajem XIX i početkom XX stoljeća;
2. razviti poštovanje prema borbi Makedonske revolucionarne organizacije i njenim najznačajnijim ličnostima;
3. razumjeti značaj Ilindenskog ustanka i Kruševske republike za savremenu makedonsku državu;
4. razviti poštovanje prema samopožrtvovanju ključnih ličnosti makedonske oslobodilačke borbe;
5. razviti kritičko mišljenje prema osvajačkoj politici balkanskih država prema Makedoniji kao osmanskom nasljeđu;
6. razviti poštovanje prema zagovornicima makedonstva i njihovom doprinosu razvoju makedonske nacionalne misli.

Sadržaji (i pojmovi)	**Standardi za ocjenjivanje**
• **Makedonske organizacije i društva u emigraciji** (pečalbarstvo, udruženja, Mlada makedonska književna družina, Loza, Vrhovni makedonski komitet, Vardar, Makedonsko naučno-literarno društvo, Makedonski tajni revolucionarni komitet, Makedonski glas)	• Navodi razloge za emigraciju iz Makedonije. • Prepoznaje glavne organizacije koje je formirala makedonska emigracija u Bugarskoj, Srbiji, Švicarskoj, Rusiji i drugim zemljama. • Objašnjava ciljeve Mlade makedonske književne družine i djelatnost Lozara. • Opisuje djelatnost makedonskih organizacija u inostranstvu. • Upoređuje način djelovanja različitih organizacija koje je formirala makedonska emigracija. • Prepoznaje značaj makedonske emigracije u afirmiranju makedonske posebnosti.
• **Makedonska revolucionarna organizacija 1893–1903** (Solun, 1893, Makedonski centralni revolucionarni komitet, autonomija Makedonije, ustanak, Solunski kongres 1896. godine, čete, vojvode, agitacija)	• Prepoznaje glavne inicijatore za formiranje Makedonske revolucionarne organizacije. • Objašnjava cilj Makedonske revolucionarne organizacije i ustanak kao sredstvo za njegovo ostvarivanje. • Objašnjava strukturu Organizacije i njene metode djelovanja. • Navodi glavne odluke Solunskog kongresa 1896. godine. • Opisuje značaj četa i njihovu ulogu u oslobodilačkom pokretu. • Analizira prepreke i izazove u razvoju Organizacije.

• **Istaknuti djelatnici Makedonske revolucionarne organizacije** (Goce Delčev, Damjan Gruev, Petar Pop Arsov, Đorče Petrov, Pere Tošev, Jane Sandanski)	• Navodi istaknutije djelatnike Makedonske revolucionarne organizacije. • Opisuje i vrednuje doprinos ključnih ličnosti Organizacije oslobodilačkoj borbi. • Objašnjava značaj djela Goce Delčeva, Damjana Grueva, Petra Pop Arsova, Đorčeta Petrova, Pere Toševa i Jane Sandanskog u makedonskoj historiji. • Povezuje zajedničke ciljeve u borbi makedonskih djelatnika za stvaranje makedonske države.
• **Ilindenski ustanak** (Solunski kongres 1903. godine, Solunski atentati, Smilevski kongres, Ilindan, Glavni štab, Kruševo, Smilevo, Neveska, Klisura)	• Navodi razloge za Ilindenski ustanak i okolnosti u kojima se dogodio. • Objašnjava značaj odluka Solunskog i Smilevskog kongresa. • Opisuje djelovanje gemidžija i njihove ciljeve. • Opisuje pripreme za ustanak.Objašnjava dostignuća Ilindenskog ustanka u Bitoljskom revolucionarnom okrugu i upoređuje ih s drugim okruzima. • Objašnjava oslobođenje Kruševa kao značajan ustanički uspjeh.
• **Kruševska republika** (Gorsko načelstvo, Nikola Karev, Kruševo, Kruševski manifest, Sliva, Mečkin Kamen, Pitu Guli)	• Opisuje funkcioniranje privremene ustaničke vlasti u Kruševu. • Objašnjava pad Kruševa i prepoznaje značaj bitaka kod Mečkinog Kamena i Slive. • Objašnjava značaj Kruševske republike u historiji Makedonije. • Navodi odjek Ilindenskog ustanka u Evropi i svijetu.
• **Položaj u Makedoniji nakon Ilindenskog ustanka** (humanitarna kriza, Mircšteške reforme, Rilski kongres, demokratizacija, decentralizacija, uloga Organizacije u svakodnevnom životu, oružane propagande)	• Navodi posljedice Ilindenskog ustanka. • Objašnjava Mircšteške reforme i njihov značaj. • Objašnjava razloge krize u Organizaciji i glavne odluke Rilskog kongresa. • Opisuje ulogu Organizacije u svakodnevnom životu. • Opisuje posljedice oružanih propaganda. • Navodi razlike između glavnih koncepata budućeg ustrojstva Organizacije nakon Ilindenskog ustanka.
• **Makedonija u vrijeme mladoturskog režima** (Resen, legalizacija četa, kontrarevolucija, političke stranke, Narodna federativna partija, Dimitar Vlahov, Savez bugarskih ustavnih klubova, albanski politički klubovi, mladoturski režim)	• Prepoznaje Makedoniju kao centar mladoturskog prevrata. • Navodi ključne političke subjekte. • Kroz politički pluralizam objašnjava koncept legalne političke borbe. • Objašnjava značaj restriktivnih zakona. • Opisuje razlike između apsolutizma i ustavne monarhije.

• **Makedonija u Balkanskim ratovima** (Balkanski savez, savezničke vojske u Makedoniji, Makedonci u savezničkim vojskama, Svemakedonska konferencija u Velesu, zahtjevi za makedonsku državu, podjela osmanske Makedonije)	• Objašnjava politiku i aspiracije balkanskih država prema Makedoniji kao osmanskom nasljeđu. • Opisuje nastupanje savezničkih vojski i brzi poraz Osmanlija. • Opisuje rivalstvo među balkanskim zemljama oko Makedonije kao razlog za novi rat. • Objašnjava motive za uključivanje makedonskog stanovništva u savezničke vojske. • Objašnjava posljedice Balkanskih ratova.
• **Pojava i razvoj makedonstva** (makedonstvo, separatizam, samoidentifikacija sa slavnom prošlošću, Đorđija Pulevski, Teodosij Gologanov, Krste Petkov Misirkov, Za makedonckite raboti, Dimitrija Čupovski)	• Opisuje i vrednuje značaj pojma makedonstvo. • Prepoznaje samoidentifikaciju stanovništva s imenom Makedonija. • Objašnjava ideje jezičkog, nacionalnog i političkog separatizma kao pretpostavku nacionalne samobitnosti. • Opisuje prepreke za realizaciju ideja makedonista. • Objašnjava značaj makedonista u razvoju makedonske nacionalne misli.
• **Život u osmanskoj Makedoniji** (seljaci, građani, poljoprivreda, trgovina, stočarstvo, manufaktura, industrijski proizvodi, željeznica, telegraf, banke, parobrodi, fotografija, film, braća Manaki, pozorište, modernizacija, urbanizam, električna energija, moda)	• Prepoznaje prodor najznačajnijih tehničko-tehnoloških dostignuća u osmansku Makedoniju. • Objašnjava društveno-ekonomske odnose u osmanskoj Makedoniji i prepoznaje glavne privredne grane. • Opisuje značaj modernizacije za ekonomiju i svakodnevni život. • Upoređuje koristi od primjene tehničko-tehnološkog razvoja u osmanskoj Makedoniji s razvojem u Evropi i svijetu.

Primjeri aktivnosti

• Nastavnik dijeli učenike u četiri grupe i daje im zadatak da istraže jednu organizaciju makedonske emigracije. Prva grupa istražuje Mladu makedonsku književnu družinu u Bugarskoj, druga Makedonski klub u Srbiji, treća Makedonski tajni revolucionarni komitet u Švicarskoj, a četvrta grupa Makedonsko naučno-literarno društvo u Rusiji. Svaka grupa ima zadatak da istraži osnivanje „svoje“ organizacije, njene glavne predstavnike, djelatnost i štampane organe. Zatim svaka grupa predstavlja saznanja do kojih je došla tokom istraživanja, a zajedno s nastavnikom vrše poređenje između organizacija.

• Nastavnik organizira aktivnost „igranje uloga“ u kojoj su učenici podijeljeni u šest grupa, pri čemu svaka grupa predstavlja jednog od osnivača Makedonske revolucionarne organizacije. Svakoj grupi dodjeljuje se kartica s osnovnim informacijama o ličnosti koju predstavljaju. Nastavnik objašnjava okolnosti u kojima se održava osnivački sastanak organizacije, a zatim učenici dobijaju zadatak da diskutiraju o sljedećim pitanjima: 1. Koji treba biti cilj organizacije? (bira se između dvije opcije: autonomija ili potpuna nezavisnost Makedonije) 2. Koje treba biti sredstvo za ostvarenje cilja? (bira se između tri opcije: unapređenje obrazovanja stanovništva, oružana borba i ustanak ili diplomatska aktivnost prema evropskim državama). Nastavnik vodi i usmjerava diskusiju na osnovu tadašnjih okolnosti kako bi učenici kroz raspravu odabrali tačan odgovor.

- Nastavnik pokazuje portrete Goce Delčeva, Damjana Grueva, Petra Pop Arsova, Đorčeta Petrova, Pere Toševa i Jane Sandanskog. Zatim dijeli učenike u šest grupa, pri čemu svaka grupa istražuje „svoju“ ličnost. Učenici istražuju najvažnije događaje iz života ličnosti, njenu ulogu u oslobodilačkoj borbi i njen značaj iz današnje perspektive. Nakon toga svaka grupa predstavlja svoja saznanja, a nastavnik pokreće usmjerenu diskusiju s ciljem da učenici otkriju zajedničke ciljeve borbe makedonskih djelatnika.
- Nastavnik organizira aktivnost „igranje uloga“. Učenike dijeli u tri grupe. Jedna grupa predstavlja ustanike, druga lokalno civilno stanovništvo, a treća osmanske vojnike koji su učestvovali u gušenju ustanka. Nakon toga učenici u svesci opisuju događaje koje su „doživjeli“, svako iz svoje perspektive. Na kraju čitaju „svoja sjećanja“, a nastavnik organizira diskusiju u kojoj učenici uočavaju različite perspektive Ilindenskog ustanka iz ugla ustanika, civilnog stanovništva i osmanskih vlasti.
- Nastavnik dijeli učenike u dvije grupe i daje im zadatak da istražuju. Prva grupa istražuje Kruševsku republiku, a druga odjek Ilindenskog ustanka u Evropi i svijetu. Zatim obje grupe izrađuju prezentacije u kojima ističu saznanja do kojih su došle tokom istraživanja.
- Nastavnik dijeli učenike u tri grupe i daje im zadatak da istražuju. Prva grupa istražuje posljedice Ilindenskog ustanka. Druga grupa istražuje Mircšteške reforme i njihovo provođenje u Makedoniji, a treća grupa istražuje Rilski kongres i stanje u Organizaciji nakon Ilindenskog ustanka. Nakon toga sve tri grupe izrađuju prezentacije u kojima ističu saznanja do kojih su došle tokom istraživanja.
- Učenici prate kratku prezentaciju o mladoturskom prevratu i proglašenju Osmanskog Carstva ustavnom monarhijom. Zatim pišu kratak tekst u kojem odgovaraju na pitanje: „Šta bih napisao u svojim novinama da sam živio u Makedoniji 1908. godine?“ Nastavnik nudi sljedeće naslove u pozitivnom, negativnom i neutralnom kontekstu: 1. „Novi dan za Makedoniju!“, 2. „Lako je obećavati, teško je ostvariti.“, 3. „Šta očekujemo od Mladoturaka?“. Učenici biraju jedan od naslova i pišu tekst u odgovarajućem smjeru. Učenici čitaju svoje tekstove, a nastavnik na tabli bilježi da li su napisani u pozitivnom, negativnom ili neutralnom kontekstu. Zatim otkriva historijske događaje koji su uslijedili nakon uspostavljanja mladoturskog režima i pokreće diskusiju o razočaranim nadama stanovništva.
- Nastavnik dijeli učenike u tri grupe i daje im zadatak da istražuju. Prva grupa istražuje politiku balkanskih država prema Makedoniji i makedonskom pitanju, druga grupa istražuje podjelu Makedonije tokom Balkanskih ratova, a treća grupa istražuje učešće stanovništva iz Makedonije u savezničkim vojskama. Nakon toga sve tri grupe izrađuju prezentacije u kojima ističu saznanja do kojih su došle tokom istraživanja.
- Učenici se dijele u tri grupe i svaka grupa izvlači list s tekstom (historijski izvor) koji daje primjere jezičkog, nacionalnog i političkog separatizma Makedonaca. Nastavnik pomaže učenicima da analiziraju historijske izvore i razumiju njihov sadržaj. Nakon toga učenici uz pomoć nastavnika objašnjavaju na koji način je taj separatizam utjecao na razvoj nacionalne samobitnosti i koje su bile prepreke za ostvarenje ideja makedonista.
- Učenici zajedno s nastavnikom organiziraju izložbu o životu u osmanskoj Makedoniji. Učenici podijeljeni u tri grupe pronalaze fotografije i podatke o poznatim građevinama iz tog perioda koje i danas postoje, poznatim ličnostima, kao i o drugim specifičnim aspektima života u Makedoniji. Pri tome prave poređenje kako je izgledao život u Makedoniji krajem XIX i početkom XX stoljeća u odnosu na savremeni život.
- Nastavnik organizira kviz znanja za utvrđivanje i sistematizaciju teme. Dijeli učenike u tri ekipe (A, B, V), vodeći računa o ujednačenosti ekipa. Objašnjava pravila kviza: 1. Svaka ekipa bira po jednog učenika koji će odgovarati na pitanja. Ostali članovi ekipe učestvuju u formuliranju odgovora. Nastavnik čita pitanje za ekipu A (pitanja su u formi prezentacije i ilustrirana odgovarajućom slikom ili crtežom), koja odgovara. Za tačan odgovor dobija se 1 bod. 2.

Ako ekipa A ne zna odgovor ili odgovori pogrešno, odgovara ekipa B. Za tačan odgovor dobija 1 bod, a ako pogriješi ili ne zna odgovor, odgovara ekipa V. 3. Na drugo pitanje prva odgovara ekipa B po istom principu, na treće ekipa V i tako do kraja liste pitanja. Nastavnik na tabli crta tabelu za upisivanje bodova, kontroliše tačnost odgovora i upisuje bodove za svaku ekipu u tabelu.

INKLUZIVNOST, RODNA RAVNOPRAVNOST/SENZITIVNOST, INTERKULTURALNOST I MEĐUPREDMETNA INTEGRACIJA

Nastavnik obezbjeđuje inkluzivnost uključivanjem svih učenika u sve aktivnosti za vrijeme časa. Pri tom, omogućava da svako dijete bude kognitivno i emocionalno angažovano korišćenjem adekvatnih pristupa (individualizacija, diferencijacija, timski rad, saučenička podrška). U radu sa djecom sa smetnjama primjenjuje individualni obrazovni plan (prilagođen rezultatima učenja i standarda za ocjenjivanje) i uvijek kada je moguće koristi dopunsku podršku drugih lica (lične i obrazovne asistente, obrazovne medijatore, tutore volontere i profesionalce iz škola sa resurnim centrom). Redovno prati sve učenike, posebno one iz ranjivih grupa, kako bi mogao navremeno identifikovati poteškoće u učenju, da podstiče i podržava postizanje rezultata u učenju.

U realizaciji aktivnosti nastavnik podjednako tretira i dječake i djevojčice pri čemu vodi brigu kako im ne bi dodijelio rodovo stereotipnu ulogu. Nastoji da obezbjedi balans na osnov pola u formiranju grupa za rad. U izboru dopunskog materijala u nastavi koristi ilustracije i primjere koji su rodovo i etnički/kulturno senzitivni i podstiču rodovu ravnopravnost, odnosno promovišu interkulturalizam.

Kad god je to moguće, nastavnik koristi integraciju tema/sadržaja/pojmova prilikom planiranja i realizacije nastave. Integracija omogućava učenicima da uključe perspektive iz drugih nastavnih predmeta u ono što uče u ovom predmetu i da povežu znanja iz različitih oblasti u jednu cjelinu.

OCJENJIVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA

Da bi učenicima omogućio postizanje očekivanih standarda ocjenjivanja, nastavnik kontinuirano prati aktivnosti učenika tokom nastave i učenja i prikuplja informacije o napredovanju svakog učenika. Za učešće u aktivnostima učenici dobijaju povratnu informaciju u kojoj se ukazuje na stepen uspješnosti u realizaciji aktivnosti/zadatka i daju se upute za unapređenje (formativno ocjenjivanje). U tu svrhu nastavnik prati i ocjenjuje:

- usmene odgovore na pitanja nastavnika ili saučenika,
- istrazivačke aktivnosti za prikupljanje podataka,
- izrade (multimedijalne prezentacije, posteri, brošure i druge vrste prezentacija),
- doprinos radu u malim grupama,

- domaći zadaci i
- odgovori na kvizove testove.

Nakon završetka učenja svake teme, učenik dobija brojčanu sumativnu ocjenu za postignute standarde ocjenjivanja. Sumativna ocjena se dobija kao kombinacija rezultata ostvarenog na testu znanja i ocjene napretka utvrđene kroz različite tehnike formativnog ocjenjivanja. Tokom i na kraju školske godine, učenik dobija brojčane ocjene.

Početak implementacije nastavnog programa	školska 2026/2027 godina
Institucija/ nosilac programa	Biro za razvoj obrazovanja
U skladu sa članom 30, stav 3 Zakona o osnovnom obrazovanju („Službeni glasnik Republike Sjeverne Makedonije" br. 161/19, 229/20, 3/25 i 74/25), ministrica obrazovanja i nauke donijela je nastavni program iz predmeta *Historija* za VIII razred.	br. 12-1900/4 29.1.2025. godina **Ministrica obrazovanja i nauke**, prof.dr Vesna Janevska, s.r. _____